

RAPPORT 2020:11

Regionernas roll i gestaltad livsmiljö

Förstudie med fokus på regional utveckling

Regionernas roll i gestaltad livsmiljö

Fokus på regional utveckling

Titel: Regionernas roll i gestaltad livsmiljö – förstudie med fokus på regional utveckling

Rapportnummer: 2020:11

Utgivare: Boverket, mars, 2020

Upplaga: 1

Tryck: Boverket internt

ISBN tryck: 978-91-7563-696-2

ISBN pdf: 978-91-7563-697-9

Diarienummer: 3.4.1 3020/2018

Rapporten kan beställas från Boverket.

Webbplats: www.boverket.se/publikationer

E-post: publikationsservice@boverket.se

Telefon: 0455-35 30 00

Postadress: Boverket, Box 534, 371 23 Karlskrona

Rapporten finns i pdf-format på Boverkets webbplats.
Den kan också tas fram i alternativt format på begäran.

Förord

I maj 2018 fattades ett unikt beslut i Sveriges riksdag. Som ett av få länder i världen har Sverige antagit en ny, samlad politik för det som kallas gestaltade livsmiljöer. Begreppet gestaltad livsmiljö rymmer en ambition att skapa en helhetssyn på formandet av människans hela livsmiljö. Det handlar om att inse att vi påverkar människors livskvalitet och förutsättningar i vardagen när vi – medvetet eller omedvetet – formar den fysiska miljön genom planering, byggande och förvaltning.

Det handlar om allting som finns omkring oss: bostadshus, skolor och sjukhus, det offentliga rummet med träd och parker, gator och torg, rekreationsområden och kollektivtrafik. Det handlar om hur dessa miljöer hänger samman i en struktur som är trygg och attraktiv såväl som smidig att ta sig fram i. Det handlar om detaljer och det handlar om helheter.

Gestaltad livsmiljö fokuserar på hur arkitektur, form och design kan bidra till att lösa och diskutera samhällets utmaningar. Det handlar om allt från klimatförändringar, befolkningsökning och segregation till bostadsbrist, skillnader i hälsa och sociala klyftor. Politiken för gestaltad livsmiljö är nära sammanflätad med FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling. Målet är tydligt: gestaltad livsmiljö – arkitektur, form, design, offentlig konst och kulturarv - ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle där alla ska få möjlighet att påverka vår gemensamma miljö.

För att detta ska lyckas behöver många aktörer agera och kroka arm. Här har Sveriges regioner en stor roll att spela. Genom eget byggande och förvaltande, men även genom sitt regionala utvecklingsansvar. I denna förstudie konstaterar vi att regionernas verktygspalette att arbeta med gestaltad livsmiljö är bred. Vi ser med spänning fram emot hur det fortsatta arbetet kommer att utvecklas.

Karlskrona mars 2020

Helena Bjarnegård
riksarkitekt

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	11
Om förstudien	11
Om regionerna	12
Metod	13
Gestaltad livsmiljö – Vad säger den nationella politiken om regionernas roll?	15
Politik för gestaltad livsmiljö	15
Nationell strategi för hållbar tillväxt och attraktionskraft	19
Kulturpolitiken	20
Sammanfattning	21
Regionen formar livsmiljöer	23
Människan i centrum	24
Plats, identitet och kulturarv	26
Samhällsutmaningar och Agenda 2030	28
Regional tillväxt och attraktionskraft	30
Sammanfattning	31
Så arbetar regionen idag med den fysiska miljön	32
Det politiska ledarskapet	32
Gestaltad livsmiljö i regionala strategier	33
Samverkan och regionens olika roller	34
Rollen som kunskapsdelare och processledare	35
Samverkan med akademien	37
Tvärsektoriellt arbete och intern organisation	38
Verktyg	38
Regionala insatser som inspirerar	42
Strategiskt förhållningssätt	42
Nätverk, plattform och kommunöverskridande organisation	43
Ta fram och dela kunskap	46
Processledning	49
Inspiration och uppmärksamhet	50
Slutsatser för Boverkets fortsatta arbete	51
Samtal om gestaltad livsmiljö	51
Politiskt ledarskap och organisatoriska utmaningar	52
Behov av stöd från Boverket	53
Källförteckning	54

Sammanfattning

Om gestaltad livsmiljö

I maj 2018 antog Sveriges riksdag en ny, samlad politik för gestaltad livsmiljö. Begreppet gestaltad livsmiljö rymmer en ambition att skapa en helhetssyn på formandet av människans hela livsmiljö. Det sätter fokus på att samhällsbyggandet behöver sätta människan i centrum. Fler ska få leva och bo i inkluderande, väl gestaltade och långsiktigt hållbara miljöer. Gestaltad livsmiljö fokuserar på vad arkitektur, form, design, konst och kulturarv gör, det vill säga hur dessa på olika sätt formar samhället och invånarens vardag och hur de kan bidra till att lösa och diskutera samhällets utmaningar. Arkitektur, form, design, konst och kulturarv tillhandahåller verktyg och metoder som kan bidra till en hållbar samhällsutveckling och till individers möjlighet att ta plats i samhället. Politiken för gestaltad livsmiljö är nära sammanflätad med Agenda 2030 och FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling och de samhällsutmaningar vi står inför, både globalt och nationellt.

Gestaltad livsmiljö handlar om det som finns omkring oss: bostäder, arbetsplatser, skolor och sjukhus, men också det offentliga rummet med parker, gator och torg. När vi utvecklar den regionala infrastrukturen som möjliggör att människor kan ta sig till sin arbetsplats, till skolan, till matbutiken och annan service och till släkt och vänner, formar vi den miljö som människor tillbringar en stor del av sin tid i. En mångfunktionell bebyggelsestruktur som används dygnet runt där bostäder, arbetsplatser och service blandas ökar möjligheten till säkerhet och trygghet i samhället. Livsmiljön påverkar våra möjligheter till hälsofrämjande levnadsvanor och till deltagande och kontroll i livet. Det är i mötet med den omgivande miljön som det avgörs om exempelvis en funktionsnedsättning blir ett hinder för att klara vardagslivets krav.

Förstudie med fokus på kopplingen mellan regionalt utvecklingsarbete och gestaltning av livsmiljöer

Boverket har under 2019 genomfört en förstudie med fokus på regionernas roll inom gestaltad livsmiljö. Förstudien utgör en del av arbetet att stödja kommuner och regioner inom arkitektur och gestaltad livsmiljö. Boverket arbetar även med en vägledning för vårdens miljöer. I denna förstudie har vi därför valt att avgränsa arbetet till regionernas ansvar kopplat till regional utveckling och kulturfrågor. Rapporten bygger på studier av olika regionala strategidokument, intervjuer med regionala tjänstepersoner samt medverkan i olika regionala nätverk.

Politikområden som stärker varandra och lyfter fram platsens och den gestaltade livsmiljöns betydelse

Den nationella politiken för gestaltad livsmiljö kan vara vägledande för regionerna. Deras roll eller möjligheter konkretiseras dock inte särskilt ingående i propositionen som beskriver den nya politiken, förutom när det gäller ansvaret för vårdens miljöer och kollektivtrafik. Det finns ett behov av att ytterligare konkretisera den regionala rollen kopplat till arkitektur, form och design. Regioners erfarenhet av samverkan och att hantera många områden är en styrka när man ser bredden på politikområdet Gestaltad livsmiljö.

Målet för kulturpolitiken stämmer väl överens med intentionerna i målet för gestaltad livsmiljö. Frågor som delaktighet, kvalitet, konstnärlighet eller gestaltning, kulturarv, internationell samverkan och barn och ungas roll i samhället lyfts inom såväl kulturpolitiken som politiken för gestaltad livsmiljö.

Fokus för den nationella strategin för hållbar tillväxt och attraktionskraft är att skapa goda förutsättningar att bo, arbeta samt etablera företag och verksamheter i hela landet. Möjligheten att erbjuda goda livs- och boendemiljöer är avgörande för att skapa regioner som kan attrahera, behålla och utveckla såväl kompetenser som företag och kapital. Attraktivitet är därför en central förutsättning för hållbar tillväxt och utveckling. I strategin konstateras att det är lokalt och regionalt som attraktiva livs- och boendemiljöer skapas och staten har ett ansvar att skapa goda förutsättningar och verktyg för detta arbete.

Regionen formar livsmiljöer

Genom sitt offentliga uppdrag att driva vård- och omsorg, kollektivtrafik och regional utveckling för det allmänna, har regionerna ett tydligt ansvar att verka för en god livskvalitet för alla medborgare. Det som påverkar den fysiska livsmiljön - platserna och hur dessa hänger samman - blir då också relevant att arbeta med. En region arbetar både direkt och indirekt med att forma eller skapa förutsättningar för en god livsmiljö för invånarna. Direkt genom byggande av vårdmiljöer och vid infrastruktursatsningar. Det handlar det ofta om stora investeringar som ska finnas kvar under lång tid och här behöver vi ställa oss frågan om det vi bygger bidrar till bra livsmiljöer.

Med perspektiv som människan i centrum, plats och identitet, regional tillväxt samt samhällsutmaningar tydliggörs vad arkitektur, form, design, stadsbyggnad, konst och kulturarv kan göra för att stärka den regionala utvecklingen.

Människan i centrum

Den byggda miljön styr vårt vardagsliv genom hur och om vi kan röra oss mellan olika miljöer och hur vi kan använda oss av dessa miljöer.

Regionen har till exempel ansvar för kollektivtrafiken - miljöer som många människor vistas i dagligen. Arkitektur bidrar direkt till hur vi mår och trivs. Forskning visar att god design kan höja resultatet i skolor och få sjukhuspatienter att tillfriskna fortare. Genom en medveten planering kan den fysiska miljön främja en bättre hälsa genom tillgång till miljöer för återhämtning och en struktur som stimulerar till fysisk aktivitet. Det hälsofrämjande arbetet kommer sannolikt bli allt viktigare för både region och kommun.

Bemödar vi oss att skapa god kvalitet, arbetar långsiktigt och med eftertanke kan vi med arkitekturens hjälp medverka till en förbättrad livsmiljö, både för den enskilde och för samhället i stort.

Plats, identitet och kulturarv

Platser utvecklas ständigt och upplevs utifrån sociala relationer, materialitet, minnen och berättelser. En platsskapande process har lyssnat av vad brukarna vill ha och efterfrågar, erbjuder en möjlighet att påverka platsen och skapa delaktighet. Regionerna verkar på olika sätt för att stärka platsutvecklingen, identiteten och kulturarvet i regionen. Genom sitt arbete inom besöksnäringen och kulturområdet och med resurser kopplat till bland annat kultursamverkansmodellen ger regionen förutsättningar för invånare, verksamma och besökande att vara med och utveckla platser och identiteten i olika miljöer i regionen. Därigenom kan regionen uppmuntra till delaktighet och starkare anknytning till och stolthet över sin boendemiljö, sin närmiljö, sin by eller stad och sin region.

Samhällsutmaningar och Agenda 2030

God arkitektur ger inte bara en sinnlig upplevelse, den kan också användas som ett redskap för verklig förändring. Hållbarhetens samtliga dimensioner hänger samman med hur vi planerar, gestaltar och förvaltar våra vardagsmiljöer. Den snabba urbaniseringen innebär att utmaningarna alltmer fokuserar på städerna samtidigt som relationen stad och land blir än mer väsentlig att hantera. Skapandet av långsiktigt bra boendemiljöer ska ske samtidigt med en allt snabbare byggtakt. De strukturer som skapas kommer prägla våra miljöer under lång tid. Regionen har en viktig roll att spela när det handlar om att visa på regionala samband och hur regionen som helhet behöver utvecklas. Utvecklingen av landsbygderna och hur vi skapar förutsättningar för goda livsmiljöer här är en tydlig kommunöverskridande fråga då kommungränserna i princip alltid skär genom landsbygderna. Regionerna har även en viktig roll i att överbrygga

regionala skillnader vad gäller bland annat tillgång till kollektivtrafik, service och kultur.

Regional tillväxt och attraktionskraft

Människor lever och rör sig oberoende av kommungränserna och många samhällsstrukturer och utmaningar behöver lyftas i större regionala sammanhang. Regionens attraktionskraft finns i de enskilda platserna och tillgängligheten mellan dem. Mycket tyder på att den urbana miljön och det offentliga rummet spelar en central roll för näringslivet. Infrastrukturen är inte ett mål utan ett verktyg för att skapa tillgänglighet till attraktiva boendemiljöer, ett rikt stadsliv, rekreativa miljöer, spännande kulturscener, bra utbildning och en stark arbetsmarknad. Regionens utvecklingsstrategi ska kopplas till kommunernas översiktliga fysiska planering.

Det krävs ett politiskt ledarskap

Både den regionala tillväxtpolitiken och politikområdet gestaltad livsmiljö bygger på betydelsen av det platsspecifika. För att lyckas med det krävs mandat, förankring och kompetens samt en förmåga att samverka över styrnivåer och sektorer. Sedan januari 2019 styrs de regionala utvecklingsfrågorna av direktvalda politiker i de 21 regionerna i Sverige. Förutom att en del regioner är nybildade så är också många regionpolitiker nya efter valet 2018. Politiken för gestaltad livsmiljö antogs också 2018. Det är därför inte så oväntat att politikområdet ännu inte fått helt genomslag. I flera intervjuer konstaterades exempelvis att det i dagsläget kan vara svårt att prioritera regionalt utvecklingsarbete då sjukvården behöver mer resurser. Detta trots att regional utveckling kan verka för grundläggande hälsofrämjande strukturer så som tillgång till arbete, bostad, fysisk aktivitet med mera. Kommande målbilder för det regionala utvecklingsarbetet skulle kunna integrera frågan om vilka värden exempelvis arkitekturen, kulturmiljön och konsten ska bidra med.

Organisationsstrukturens betydelse

Även om det sedan 2019 finns en enhetlig administrativ regional nivå i Sverige innebär detta inte att regionernas interna organisation eller regionala förutsättningar ser likadana ut. Oftast är det kultursidan på regionerna som uppmärksammat den nya politiken, mer sällan den bredare regionala utvecklingsavdelningen. Flera intervjuade lyfte risken att gestaltad livsmiljö hamnar i kulturfacket och att andra inte ser sig berörda. Det politiska ledarskapet och förmågan att ha en tydlig och holistisk målbild för hur regionen ska utvecklas är central, men för att uppnå det behövs ökad förståelse bland såväl politiker som

tjänstepersoner för vilka värden den rumsliga planeringen och gestaltningen kan skapa.

Gestaltad livsmiljö griper över flera politikområden och det krävs ett sektorsövergripande arbete för att nå de kvaliteter som formulerats i det nationella målet. Flera regioner lyfter den interna organisationsstrukturens betydelse för möjligheterna att samverka över gränserna. Trots behovet av samverkan mellan till exempel samhällsplanering och kultur eller mellan samhällsplanering och hälso- och sjukvårdssidan, kan det vara svårt att identifiera vem det är på en annan förvaltning som arbetar med de gemensamma frågorna.

Regionens många roller

Regionen kan ses som en processledare i det regionala utvecklingsarbetet. Men regionen tar också andra roller som kunskapsdelare, finansiär, lobbyist et cetera. Regionerna kan spela en viktig roll som stöd till kommuner och andra aktörer i regionen genom att dela kunskap som statistik och bilder över hur regionen utvecklas. Denna roll är ofta särskilt viktig för de mindre kommunerna. Regionen agerar i en del fall som initiativtagare eller processtödjare, och kan vara en neutral och uthållig part när flera kommuner ska samverka kring en fråga. Regionen kan anpassa nationella mål efter regionala förutsättningar, och samtidigt också delge den nationella nivån om förutsättningarna och utmaningarna i regionen och hos de ingående kommunerna. En utmaning i det regionala utvecklings-arbetet är den upplevda otydliga rollen gentemot andra aktörer, och framförallt gentemot länsstyrelsen. I flera regioner låg utvecklings-ansvaret tidigare på länsstyrelsen och i olika sakfrågor kan det fortfarande råda osäkerhet om de bör hanteras av länsstyrelsen eller av regionen. I flera län har region och länsstyrelse gått samman och driver en fråga tillsammans.

Behov av stöd från Boverket

Boverket skulle kunna stödja regionerna på flera olika sätt i arbetet med att omsätta politiken Gestaltad livsmiljö till verklighet. Att Boverket för samtal med de regionalt utvecklingsansvariga är den kanske viktigaste insatsen för att området gestaltad livsmiljö ska få bredare genomslag. Detta skapar ett intresse och bygger upp en gemensam kunskap och bild över vad det regionala utvecklingsansvaret kan innehålla kopplat till politikområdet. Skillnaderna är stora mellan regionerna. Statliga myndigheter som Boverket kan lyfta upp olikheter, stimulera till erfarenhetsutbyte genom lärande exempel och att bistå med stöd där det behövs. Boverket skulle kunna hjälpa till med kunskap och argument om

politikområdet. Flera regioner efterfrågar tips och metoder för hur man kommunicerar tydligare kring nyttorna med gestaltad livsmiljö. En annan fråga som lyftes flera gånger från tjänstepersonerna är att staten ofta missar den regionala nivån. Även här kan Boverket påverka genom att lyfta den regionala rollens betydelse.

Inledning

Om förstudien

Boverket vill med denna förstudie sätta fokus på regionernas roll inom området gestaltad livsmiljö och visa på vilket sätt arkitektur är och kan vara ett redskap för det regionala utvecklingsarbetet. Regionerna arbetar idag på olika sätt och i olika grad med arkitektur, form, design och rumslig planering. Regionerna kan vara en viktig motor och stimulera till insatser inom området gestaltad livsmiljö. Genom att sprida intressanta arbetssätt och goda exempel vill Boverket inspirera till ytterligare insatser på regional nivå.

För att målet gestaltad livsmiljö ska få genomslag och leda till en större omsorg om alla våra livsmiljöer krävs att aktörer från såväl det privata som det offentliga agerar på alla nivåer; statlig, regional och kommunal nivå. Regionerna utgör en viktig länk mellan det nationella och kommunala och kan utgöra ett viktigt stöd, inte minst för mindre kommuner.

Förstudien utgör en del inom Boverkets större uppdrag att utveckla kunskapsområdet arkitektur och gestaltad livsmiljö riktat till kommuner och regioner. Studien kommer att utgöra ett viktigt kunskapsunderlag i den kommande vägledningen kring hur kommuner och regioner kan arbeta strategiskt med arkitekturfrågan, till exempel genom arkitekturprogram.

Boverket arbetar parallellt med detta arbete även med vårdens miljöer, där regionerna är en huvudaktör genom sitt ansvar för hälso- och sjukvård. I denna studie har vi därför valt att avgränsa arbetet till regionernas ansvar kopplat till regional utveckling, inklusive kultur. Samordning sker dock mellan de båda projekten.

Syftet med denna rapport är att:

- lyfta fram vilken roll som regionerna kan ta kopplat till målet för gestaltad livsmiljö,
- se hur regionerna arbetar idag,
- vilka utmaningar vi kan se,
- på vilket sätt Boverkets fortsatta arbete kan bidra med stöd.

Om regionerna

Regionerna har samma uppgifter som de tidigare landstingen, alltså främst hälso- och sjukvård, kollektivtrafik och kultur. Men en region ansvarar dessutom för regional tillväxt och planering av transportinfrastruktur. Från och med 2019 har de 21 regionerna i Sverige ansvar för regional utveckling, det vill säga ansvaret för att arbeta för hållbar tillväxt och utveckling inom regionens gränser. Detta innebär bland annat att arbeta fram och fastställa en strategi för utvecklingen i länet och samordna insatser för att genomföra denna strategi. Regionerna ska också upprätta och fastställa länsplaner för transportinfrastruktur samt en kulturplan enligt kultursamverkansmodellen. Region Stockholm och Region Skåne ska upprätta en regionplan. Regionerna styrs genom direktvalda politiska församlingar i regionfullmäktige. Det regionala utvecklingsuppdraget är därmed sedan 2019 underställt ett direktvalt regionalt fullmäktige i alla län.

Området regional utveckling är brett och spänner från regional samhällsplanering med infrastruktur, kollektivtrafik, bostadsförsörjningsfrågor, kulturutbud, social hållbarhet i form av t ex sysselsättning, social inkludering, folkhälsa och integration till det regionala arbetet med näringslivsfrågor och förutsättningar för en innovativ region, entreprenörskap, kompetens och arbetsmarknad samt besöksnäring. Samverkan med andra aktörer är en central del av det regionala utvecklingsansvaret, liksom att verka för att det regionala perspektivet får genomslag på såväl den nationella som den lokala nivån.

En viktig del är att stärka kopplingarna mellan kommunernas översiktliga fysiska planering och den regionala utvecklingsstrategin. Behovet av fysisk planering på regional nivå lyfts från flera håll. Människor lever och rör sig oberoende av kommungränserna och många samhällsstrukturer och utmaningar behöver lyftas i större regionala sammanhang. Regionens attraktionskraft finns i de enskilda platserna och tillgängligheten mellan dem. Det är viktigt att samhällsplaneringen lyfter funktionella regionala samband och inte bara ser till administrativa kommunala och regionala gränser.

Den fysiska planeringen behöver i allt högre grad utgå från människors behov och fokusera på att skapa attraktiva miljöer som erbjuder hög livskvalitet för dem som bor och verkar i regionen. Detta höjer såväl de enskilda kommunernas som regionens utvecklingspotential. Attraktiva miljöer som är väl sammankopplade skapar ett dynamiskt nätverk med hög valfrihet och livskvalitet. Infrastrukturen är inte ett mål utan ett verktyg för att skapa tillgänglighet till attraktiva boendemiljöer,

myllrande stadsliv, rekreativa miljöer, spännande kulturscener, bra utbildning och en stark arbetsmarknad.

Politikområdet gestaltad livsmiljö har en tydlig koppling till det regionala utvecklingsarbetet, men arkitekturens betydelse behöver förtydligas. Projektet är i linje med Boverkets interna strategi (Dnr 20134-2446/2014) för myndighetens arbete med regionala tillväxtfrågor som lyfter två insatsområden:

- att bidra till en förstärkt kunskapsförsörjning och metodutveckling i gränssnittet mellan kommunal översiktlig fysisk planering och regionalt tillväxtarbete;
- att stimulera, främja och utveckla samspelet mellan nationella, regionala och lokala aktörer ansvariga för fysisk planering och regionalt tillväxtarbete, både mellan och inom olika planeringsnivåer och planeringssektorer.

Metod

Studien har genomförts genom läsning av regionernas strategiska dokument, som till exempel regionala utvecklingsstrategier, kulturplaner, enstaka transportinfrastrukturplaner, handlingsplaner för kreativa och kulturella näringar. Utöver det har samtal förts med ett antal tjänstemän inom kultur och regional utveckling på ett urval av regionerna¹. Boverket har blivit inbjuden till några regionala träffar, bland annat till Dalarnas arkitekturråd, Region Skånes kickoff för regionplanearbetet och SKRs nätverk för regionala planerare. Vid dessa nätverksträffar har samtal förts kring vilken roll som regionerna kan ta i denna fråga och hur man ser på sin roll idag.

¹ Urvalet gjordes för att få en spridning geografiskt och storleksmässigt, samt utifrån innehållet i de strategiska dokumenten.

Gestaltad livsmiljö – Vad säger den nationella politiken om regionernas roll?

Den nationella politiken för gestaltad livsmiljö kan vara vägledande för regionerna. Deras roll eller möjligheter konkretiseras dock inte särskilt ingående i propositionen som beskriver den nya politiken, förutom när det gäller ansvaret för vårdens miljöer och kollektivtrafik. I den nationella strategin för hållbar tillväxt och attraktionskraft blir däremot den regionala rollen kopplat till våra livsmiljöer lite tydligare. Det finns ett behov av att ytterligare konkretisera den regionala rollen kopplat till arkitektur, form och design.

Politik för gestaltad livsmiljö

I propositionen Politik för gestaltad livsmiljö, Prop. 2017/18:110, presenteras den nya nationella politiken för arkitektur, form och design. I denna anges också mål och delmål för området, vilka antogs av riksdagen våren 2018:

Målets formulering visar den förflyttning som skett i politikens inriktning, där arkitektur, form och design nu ses som verktyg för att hantera de utmaningar vi har i samhället med exempelvis social ojämlikhet, miljö- och klimatutmaningar. Arkitektur, form och design ska bidra

inte bara till beställaren och brukaren utan till samhället i stort. Det sätter också fokus på människan, medborgaren i samhället. Vår allas fysiska miljö behöver gestaltas med omsorg för att skapa goda livsmiljöer. Samtidigt visar målet att det inte bara är det färdiga resultatet som är viktigt, utan gestaltungsprocesserna behöver också säkerställa att alla medborgare ges förutsättningar att kunna påverka den gemensamma miljön. Med politiken för gestaltad livsmiljö står helheten och det tvärsaktoriella synsättet i fokus. Detta innebär att många olika professioner involveras; professioner som traditionellt inte deltagit i planeringsprocessen, till exempel konstnärer eller kulturvetare. Arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö är kompetensområden som ska berika varandra och leda till ökad hållbarhet och livskvalitet. Målet kan vara vägledande för kommuner och regioner och kompletterar andra nationella mål som berör den gestaltade livsmiljön.

Regionalt perspektiv i propositionen

Regioners erfarenhet av att hantera många områden, vilka beskrevs i inledningen, är en styrka när man ser bredden på politikområdet Gestaltad livsmiljö. Samtidigt äger regioner sällan en fråga själva, utan har stor vana av att behöva samordna sig med andra berörda aktörer i regionen. Nedan sammanfattas hur propositionen beskriver regioners roller och ansvar kopplat till gestaltad livsmiljö

Fastighetsutvecklare och en aktör i det offentliga rummet

I propositionen omnämns landstingen² på ett antal ställen, främst utifrån sitt ansvar för vårdmiljöer och därigenom som fastighetsutvecklare. Rollen beskrivs så här: ”På regional nivå finns länsstyrelser och landsting. Landstingen investerar i olika välfärdsbyggnader, t.ex. sjukhus och andra vårdmiljöer. Landsting är även aktörer i det offentliga rummet genom ansvar för kollektivtrafiken och för delar av kulturlivet och i vissa fall förvaltar de också mark för naturvård och friluftsliv”. Det konstateras också att de offentliga rum som skapas av kommuner och regioner i byggnader och miljöer har en stor potential att utvecklas genom att integrera planering, arkitektur, form och design, hantverk och offentlig konst.

I propositionen lyfts att stat, kommuner och regioner har ett ansvar att agera föredömligt som beställare i skapandet av offentliga miljöer, i byggande och förvaltning. ”Det offentliga agerar förebildligt” är också en av de sex strecksatserna som beskriver hur målet för gestaltad livsmiljö

² Sedan januari 2019 utgör alla Sveriges landsting regioner, så fortsättningsvis i förstudien används istället begreppet region.

ska uppnås. Det konstateras att kommunerna har ett särskilt ansvar att agera som förebild vid skapandet av allmänna platser och vid lokalisering av kommunala verksamheter. Detsamma bör dock gälla regionerna som genom sin roll som kollektivtrafikmyndighet har att utveckla kollektivtrafiken med bland annat stations- och hållplatsmiljöer och genom sitt vårdansvar har att planera för lokalisering, utbyggnad och förvaltning av vårdmiljöer. Det offentliga har även, genom kommuner, regioner och stat, ett stort ansvar att visa vägen genom att arbeta med en långsiktig kostnadseffektivitet. Detta för att visa att investeringar i god kvalitet lönar sig, inte bara i bättre miljöer för individ och samhälle, utan även rent ekonomiskt genom lägre förvaltningskostnader i den byggda miljön över tid.

Hälsa och sjukvård

Regionerna står idag inför utmaningar vad gäller att fylla behovet av vård. Många nya vårdinrättningar byggs och gamla byggs om. Befolkningen lever allt längre, samtidigt som livsstil och teknik förändras snabbt. Detta innebär att framtidens vård sannolikt kommer skilja sig från dagens. Därför konstateras i propositionen att det finns behov av att bland de offentliga miljöerna prioritera vårdens miljöer, tillsammans med lärandemiljöerna, så att fler av dessa kan utvecklas. Det allmänna har ett stort ansvar för att alla typer av vårdmiljöer ska fungera väl, utgöra en god arbetsmiljö och samtidigt bidra till människors välbefinnande. I detta är gestaltningen, både den yttre och den inre, helt central. Här kan man även läsa in behovet av samverkan mellan kommuner och regioner i stadsplaneringen för att vårdens miljöer ska fungera och de fysiska miljöerna främja en bättre hälsa.

Kultursamverkansmodellen

I propositionen lyfts också regionernas roll inom kulturområdet. Genom kultursamverkansmodellen fördelar alla regioner, förutom Stockholm, statligt stöd till vissa regionala kulturverksamheter utifrån de regionala kulturplaner som tas fram i samverkan med kommuner, det civila samhället och professionella kulturskapare. Offentlig konst lyfts särskilt som ett centralt område inom fältet gestaltad livsmiljö. Konsten kan skapa helt nya sammanhang och förändra upplevelsen av en plats i grunden. Konsten kan förstärka befintliga och bidra till nya såväl estetiska som sociala värden. Genom konst och konstnärliga processer kan även invånarnas perspektiv och unika kunskap om platsen tas tillvara. Det kan i förlängningen skapa stolthet och en gemensam känsla av ansvar och ägandeskap.

Innovationer, upphandling och export

Offentliga aktörer, däribland regionerna, kan också visa framkomliga vägar för nytänkande enligt propositionen. Innovationer är nödvändiga för en hållbar utveckling. Ett medvetet upphandlingsförfarande i offentlig sektor kan främja både effektivitet och utveckling, genom införande av innovationer och nya lösningar. Innovationer lyfts också i den nationella strategin för hållbar tillväxt och attraktionskraft, som beskrivs nedan. Enligt denna är innovationer avgörande för den regionala tillväxten. Propositionen för gestaltad livsmiljö har ett fokus på att stärka exportmöjligheter av svensk arkitektur, form och design, vilket också hänger samman med målsättningarna i den nationella strategin kring internationellt samarbete.

Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88)

I den utredning som propositionen grundas på beskrivs den regionala rollen lite mer utvecklat. Det konstateras att dåvarande landsting och regionala kollektivtrafikmyndigheter är stora beställare av offentliga miljöer och infrastrukturanläggningar och att regionerna har i uppgift att ta fram regionala kulturplaner. Dessutom har de inom ramen för det regionala utvecklingsansvaret en betydande roll i arbetet för en hållbar tillväxt och utveckling.

Utredningen konstaterar att kommuner och regioner står för en mycket stor del av det offentliga byggandet. Sjukvård och annan offentlig verksamhet kommer i allt högre grad ha krav på att involvera invånarna i utformningen av service och tjänster för att dessa ska fungera väl utifrån invånarnas olika förutsättningar och behov.

När moderna program inom gestaltad livsmiljö upprättas i en kommun eller i en region är det lämpligt att tidigt involvera bland andra kommun- eller landstingsstyrelsen och berörda nämnder. Utredaren konstaterar att tydliggörande av en kommuns eller regions intentioner avseende gestaltad livsmiljö genom en strategi är positivt för näringslivet och kan underlätta samarbetet och öka investeringar.

Nationell strategi för hållbar tillväxt och attraktionskraft

Regeringskansliet har formulerat en nationell strategi för hållbar tillväxt och attraktionskraft. Denna är vägledande för arbetet med hållbar regional tillväxt och attraktionskraft i hela landet fram till 2020. Fokus för strategin är att skapa goda förutsättningar att bo, arbeta samt etablera företag och verksamheter i hela landet. På så sätt skapas förutsättningar för en regional tillväxt och ett Sverige som håller samman. Strategin svarar mot fyra övergripande samhällsutmaningar:

- demografisk utveckling,
- globalisering,
- klimat, miljö och energi,
- social sammanhållning.

Dessa utmaningar bedömer regeringen kommer påverka Sveriges regioner under lång tid framöver. De stämmer väl överens med de utmaningar som lyfts i propositionen för gestaltad livsmiljö och där arkitektur, form, design, konst och kultur kan vara kraftfulla verktyg.

I strategin lyfts fyra prioriteringar för det regionala tillväxtarbetet:

- innovation och företagande,
- attraktiva miljöer och tillgänglighet,
- kompetensförsörjning,
- internationellt samarbete.

Innovationsförmåga, internationellt samarbete och export lyfts också i propositionen för gestaltad livsmiljö. Annars har särskilt området attraktiva miljöer och tillgänglighet en tydlig och direkt koppling till målet för gestaltad livsmiljö. För att nå målen för den regionala tillväxtpolitiken krävs ett resultatinriktat genomförande. Detta ställer krav på ett starkt regionalt ledarskap med ansvar för att strategiskt leda och samordna arbetet för hållbar tillväxt och attraktionskraft i länen.

Möjligheten att erbjuda goda livs- och boendemiljöer är avgörande för att skapa regioner som kan attrahera, behålla och utveckla såväl kompetenser som företag och kapital. Attraktivitet är därför en central förutsättning för

hållbar tillväxt och utveckling, det vill säga en viktig utgångspunkt i det lokala och regionala tillväxtarbetet. I strategin konstateras att det är lokalt och regionalt som attraktiva livs- och boendemiljöer skapas och staten har ett ansvar att skapa goda förutsättningar och verktyg för detta arbete. Ett gemensamt ansvar och engagemang mellan stat, regionalt utvecklingsansvariga, kommun, näringsliv och civila samhällets organisationer är en viktig förutsättning.

De lokala och regionala förutsättningarna för hållbar tillväxt och utveckling skiljer sig åt över landet. Gles- och landsbygder, små och medelstora städer samt storstadsområden drar nytta av varandra och ska ses som sammanlänkade regioner. För att stärka den sociala sammanhållningen behöver välfärden komma alla till del och människor känna delaktighet och ges möjlighet att delta i samhällslivet. Här kan arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö användas som kraftfulla verktyg för att skapa delaktighet. Aktörer på nationell, regional och lokal nivå står inför en stor utmaning. Bland annat är boendesegregationen och behovet av att rusta upp framförallt storstadsregionernas miljonprogramsområden en viktig utmaning. Även här är arkitekturen och perspektivet gestaltad livsmiljö viktigt att ha med sig.

”Förmågan att attrahera, behålla och utveckla kompetenser, företag och kapital är avgörande för att utveckla attraktiva och konkurrenskraftiga regioner och kommuner. Det är människor som bidrar med kompetens, driver företag och som investerar kapital. De söker en livsmiljö som ger möjligheter att kombinera ett bra boende med arbete, service, omsorg och fritid. Det är väsentligt att kommuner tillsammans med regionala och nationella aktörer arbetar gemensamt och systematiskt med att utveckla attraktiva miljöer som både kvinnor och män vill leva, bo, besöka och driva företag i.”³

Kulturpolitiken

Sveriges kulturpolitik handlar om att främja ett levande och oberoende kulturliv. Området omfattar kulturskaparnas villkor och människors tillgång till kultur i alla dess former samt hur kulturarvet ska bevaras, användas och utvecklas.

I september 2009 presenterade regeringen kulturpropositionen Tid för kultur (prop. 2009/10:3). I denna infördes en modell för en ny modell för samspelet mellan stat och regionala/kommunala nivån när det gäller

³ En nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015-2020, sid 33. Regeringskansliet.

fördelning av medel till regional och lokal kulturverksamhet. Den så kallade kultursamverkansmodellen innebär att regionerna, efter att ha tagit fram kulturplaner som godkänns av Statens kulturråd, övertar ansvar för delar av de statliga kulturutgifterna i respektive län. Enda undantaget är Region Stockholm som inte ingår i modellen. Den kulturpolitiska propositionen 2009 resulterade även i en revidering av de statliga kulturpolitiska målen, som sedan dess ser ut som följer:

Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

För att uppnå målen ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur

Målen för kulturpolitiken stämmer väl överens med intentionerna i målet för gestaltad livsmiljö. Frågor som delaktighet, kvalitet, konstnärlighet eller gestaltning, kulturarv, internationell samverkan och barn och ungas roll i samhället lyfts inom såväl kulturpolitiken som politiken för gestaltad livsmiljö.

Sammanfattning

Gestaltad livsmiljö sätter fokus på att samhällsbyggandet behöver sätta människan i centrum. Fler ska få leva och bo i inkluderande, väl gestaltade och långsiktigt hållbara miljöer. Gestaltad livsmiljö fokuserar på vad arkitektur, form och design gör, det vill säga på olika sätt formar samhället och invånarens vardag och kan bidra till att lösa och diskutera samhällets utmaningar. Arkitektur, form och design tillhandahåller verktyg och metoder som kan bidra till en hållbar samhällsutveckling och till individers möjlighet att ta plats i samhället.

Den nationella politiken för gestaltad livsmiljö, nationella strategin för regional tillväxt och attraktionskraft samt nationell kulturpolitik stärker varandra och lyfter på olika sätt fram platsens och den gestaltade livsmiljöns betydelse. Den nationella politiken för gestaltad livsmiljö kan vara

vägledande för regionerna. Arkitektur, design, form, konst, kulturmiljö och kultur kan enligt politiken för gestaltad livsmiljö vara viktiga ingångsdelar i många områden som regionerna arbetar med:

- att se till att livet fungerar väl över kommungränserna genom kollektivtrafik, så man kan ta sig mellan arbete, skola och boende,
- att se till att alla kan få tillgång till sjukvård, rekreation och kultur,
- att små och stora kommuner drar nytta av varandra genom utbildande och sammanlänkande projekt och insatser som regionen driver,
- att vara en ansvarsfull och ambitiös beställare av offentliga miljöer och infrastruktur, till exempel vid gestaltning och byggande av vårdmiljöer samt hållplatser och stationer för kollektivtrafiken,
- att kulturplaner främjar offentlig konst och ett kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- att uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur och delaktighet.

Regionen formar livsmiljöer

Regionerna har ansvar för hälso- och sjukvårdsmiljöer och fördelar medel till bland annat serviceutbud på landsbygd, transportinfrastruktur och kultur. Det är tydligt att regioner och andra aktörer behöver samarbeta för att uppnå en god livsmiljö. I detta kapitel beskrivs hur de värden som arkitektur, form, design, kultur och konst skapar kan stärka det regionala utvecklingsarbetet och hur det regionala utvecklingsarbetet kan bidra till en god gestaltad livsmiljö.

Regionernas roll kopplat till gestaltad livsmiljö kan förstås utifrån olika slags värden som arkitekturen kan bidra till:

- *Jämlikhet och delaktighet*, med till exempel värden som god tillgänglighet, integration och medbestämmande,
- *tillgängliga samhällsfunktioner*, till exempel service, infrastruktur för teknik och transporter samt möjlighet till hållbar produktion och konsumtion,
- *identitet och stolthet*, där arkitekturen till exempel bidrar till byggnadskultur, gemensamma stadsrum, offentliga byggnader och mötesplatser,
- *hälsa och trygghet*,
- *utbildning och kultur*,
- *tillväxt och marknad*, där arkitektur, kulturarv, design och konst bland annat kan bidra till att skapa innovation, stärka regionens varumärke, turism och attraktionskraft för näringslivet,
- *natur och klimat*, där frågor som livscykelperspektiv, ekosystem-tjänster och biologisk mångfald ingår.

Dessa värden kan också beskrivas som fyra centrala perspektiv för regional utveckling: **människan i centrum, plats och identitet, samhällsutmaningar** samt **regional tillväxt**. Genom sitt offentliga uppdrag att driva vård- och omsorg, kollektivtrafik och regional utveckling för det allmänna, har regionerna ett tydligt ansvar att verka för en god livskvalitet för alla medborgare. Det som påverkar den fysiska livsmiljön - platserna och hur dessa hänger samman - blir då också relevant att arbeta med. I det regionala utvecklingsansvaret ligger att verka för en långsiktigt hållbar utveckling och tillväxt i regionen. Dagens samhällsutmaningar, de globala målen i Agenda 2030 och en attraktiv region med starkt näringsliv är därför utgångspunkter för regionernas arbete.

Människan i centrum

Den byggda miljön styr vårt vardagsliv genom hur och om vi kan röra oss mellan olika miljöer och hur vi kan använda oss av dessa miljöer. Men arkitekturen påverkar oss också mer subtilt genom hur den formar samtidens attityder och livsstilsval. En stadsplanering som exempelvis fokuserar på den promenad- och cykelvänliga stadsstrukturen medför att fler människor väljer att ta sig fram till fot eller med cykel vilket även har visat sig leda till generellt sett mer fysiskt aktiva invånare. Arkitektur berör alla varje dag och bidrar direkt till hur vi mår och trivs samt hur människor och samhället fungerar. Forskning visar till exempel att god design kan höja resultatet i skolor och få sjukhuspatienter att tillfriskna fortare⁴. Bemödar vi oss att skapa god kvalitet, arbetar långsiktigt och med omsorg och eftertanke kan vi med arkitektur medverka till en förbättrad livsmiljö, både för den enskilde och för samhället i stort, genom att skapa bestående värden. Arkitekturen har stor betydelse för levande och trygga livsmiljöer och kan bidra till att motverka utanförskap, ohälsa och minskat samhällsengagemang. Därmed är arkitektur också en viktig demokratifråga.

Konst i tunnelbanan vid T-Centralen av konstnären Per Olof Ultvedt. Foto Hans Ekestang

⁴ Enligt bl a artikeln Effects of interior design on wellness: Theory and recent scientific research av Roger S. Ulrich i Journal of health care interior design. Februari 1991, samt Evidensbaserad design av utemiljö i vårdsammanhang – en forskningssammanställning av Anna Bengtsson et al. Rapport 2018:7, SLU samt Skollokalers betydelse för lärande – en översikt över forskning och utvecklingsprojekt. Sveriges kommuner och landsting, 2018.

Regionens arbete

- Regionen har en god överblick över folkhälsoläget. Detta är ett viktigt underlag till såväl den egna planeringen av hälso- och sjukvård och infrastruktur, och till kommunernas översiktsplanering. Problem som ökande mental ohälsa, fysisk inaktivitet och övervikt är komplexa och kräver insatser på många plan. Men genom en medveten planering kan den fysiska miljön främja en bättre hälsa, till exempel genom tillgång till miljöer för återhämtning och en struktur som stimulerar till fysisk aktivitet. Det hälsofrämjande arbetet kommer sannolikt bli allt viktigare för både region och kommun. Vikten av att region och kommun därför samverkar kring hälsofrämjande arkitektur och samhällsplanering lyfts bland annat inom Boverkets uppdrag Vårdens miljöer.
- Regionen kan bistå med en arena för kunskap och dialog. Genom att lyfta betydelsen av arkitektur, form, konst, kultur och design, vilka verktyg som finns och hur dessa kan användas i översiktsplanering kan regionen stötta kommunerna i regionen. Detta är särskilt viktigt för de resurssvaga kommunerna.
- Regionen har ansvar över kollektivtrafiken och de miljöer som många människor dagligen vistas i. Regionen kan till exempel ta fram gestaltnings-, konst- och designprogram för resecentrum, och stationsmiljöer.

Plats, identitet och kulturarv

I arbetet med att utveckla våra livsmiljöer är platsens betydelse central. Vi förhåller oss till och skapar band med olika platser. Platser utvecklas ständigt och upplevs utifrån sociala relationer, materialitet, minnen och berättelser. Gestaltningen är central för hur väl en miljö fungerar och hur uppskattad den blir. En väl utformad plats kan medföra att människor trivs och nyttjar platsen, att de bor kvar i området och att skadegörelse minskar. En god utformning är flexibel och har därmed lång varaktighet, samtidigt som den utgår från platsens förutsättningar och tillvaratar befintliga kvaliteter. En platsskapande process har lyssnat av vad brukarna vill ha och efterfrågar, erbjuder en möjlighet att påverka platsen och skapa delaktighet. Den kulturella identiteten i en stadsdel inkluderar människor med olika bakgrund, smak, upplevelser, mångfald och talanger, liksom deras förväntningar på sin framtid.

Regionens arbete

- Regionerna verkar på olika sätt för att stärka platsutvecklingen, identiteten och kulturarvet i regionen. Genom sitt arbete inom kulturområdet och med resurser bland annat kopplat till kultursamverkansmodellen ger regionen förutsättningar för invånare, verksamma och besökande att vara med och utveckla platser och identiteten i olika miljöer i regionen. Därigenom kan regionen uppmuntra till delaktighet och starkare anknytning till och stolthet över sin boendemiljö, sin närmiljö, sin by eller stad och sin region.
- Kulturmiljö och kulturarv ingår i kultursamverkansmodellen och många regioner arbetar med att utveckla området, tillsammans med andra aktörer i regionen. Olika former av nätverk eller samverkansplattformar drivs för att skapa en ökad samordning och bättre effekt av insatser samt som en gemensam expertgrupp i kulturarvsfrågor.
- Regionen har också en viktig roll i att bidra med regional överblick, där kommunen kan se sig själv i en större helhet och identifiera vad som är det unika med kommunens olika miljöer och platser.
- För besöksnäringen är också intressanta platser med tydlig identitet, historisk anknytning eller kanske en utmanande konstupplevelse viktiga för utvecklingen. I många bygder är en stark besöksnäring viktigt för att skapa arbetstillfällen och ett bättre serviceutbud för invånarna i bygden.

Offentlig Gestaltning vid Orrvikens Skola i Östersunds Kommun.
Titel Bisamhället, år 2019.
Konstnär och fotograf: Christina Langert.

Samhällsutmaningar och Agenda 2030

Idag står vi inför flera utmaningar, både globalt och nationellt. Det handlar om allt från klimatförändringar, befolkningsökning och segregation till bostadsbrist, skillnader i hälsa och sociala klyftor. Här kan arkitekturen vara en del av lösningen. God arkitektur ger inte bara en sinnlig upplevelse, den kan också användas som ett redskap för verklig förändring. Hållbarhetens samtliga dimensioner hänger samman med hur vi planerar, gestaltar och förvaltar våra vardagsmiljöer. Gestaltning bör utgå ifrån en helhetssyn där gestaltning är en sammanvägning av estetik, tillgänglighet, brukbarhet, miljö, hushållning, ekonomi och teknik. Med en genomtänkt infrastruktur kan vi minska buller och utsläpp. Med en omsorgsfull stadsplanering kan vi öka integrationen. Och genom att skapa nya mötesplatser kan vi få människor att mötas på helt nya sätt.

Konkurrensen om att attrahera nya invånare och verksamheter sker såväl mellan olika städer som mellan olika regioner. Den snabba urbaniseringen innebär att utmaningarna alltmer fokuserar på städerna samtidigt som relationen stad och land blir än mer väsentlig att hantera. Skapandet av långsiktigt bra boendemiljöer ska ske samtidigt med en allt snabbare byggtakt. De strukturer som skapas kommer prägla våra miljöer under lång tid. Arkitekturen är ett viktigt redskap för att förena hög byggtakt med god kvalitet för människa och miljö.

Hållbarhetens samtliga dimensioner hänger samman med hur vi planerar, gestaltar och förvaltar våra vardagsmiljöer. Arkitektur, form, design, kultur, kulturmiljöer och kultur kan användas som kraftfulla verktyg för att närma sig de 17 globala målen i Agenda 2030.

Regionens arbete

- Regionen spelar en viktig roll i att omsätta nationell och regional politik på den regionala nivån och att i detta arbete förhålla sig till de globala hållbarhetsmålen. Regionen har också en viktig roll att spela när det handlar om att visa på regionala samband och hur regionen som helhet behöver utvecklas. Utvecklingen av landsbygderna och hur vi skapar förutsättningar för goda livsmiljöer här är en tydlig kommunöverskridande fråga då kommungränserna i princip alltid skär genom landsbygderna.
- Hållbara städer och en attraktiv gles- och landsbygd bygger på att det finns en effektiv och attraktiv kollektivtrafik. I varje län finns en regional kollektivtrafikmyndighet. Dessa har till uppgift att fastställa mål och planera för länets kollektivtrafik. Kollektivtrafiken är ett medel att nå miljö- och klimatmål och mål om regional tillväxt och utveckling, minskad trängsel och ökad tillgänglighet. Samtidigt behöver kollektivtrafik, infrastruktur och bebyggelsestrukturens utveckling kopplas samman och planeras i dialog mellan kommun och region.
- Regionerna tar även fram regionala länstransportplaner, genom vilka de fördelar nationella resurser till regionala infrastrukturprojekt. Genom detta verktyg påverkar regionerna hur de övergripande fysiska strukturerna utvecklas, vilket påverkar grundförutsättningarna för medborgarnas möjlighet att förflytta sig.
- Regionerna har även en viktig roll i att överbrygga regionala skillnader vad gäller bland annat tillgång till service. Genom kulturplaner och serviceprogram formulerar regionen mål för ett grundläggande utbud av kultur respektive kommersiell service, där serviceprogrammet främst har fokus på landsbygden. Syftet är att jobb och tillväxt ska kunna ske i hela landet, vilket ställer krav på tillgång till både kommersiell och offentlig service. Regionen kan därmed på ett strategiskt sätt stimulera till landsbygdsutveckling genom fördelningen av medel. Det kan handla om till exempel särskilt driftsstöd till dagligvarubutiker, rådgivningsinsatser och utvecklingsprojekt inom lokala servicelösningar.

Regional tillväxt och attraktionskraft

Platsers attraktivitet blir allt viktigare. Till skillnad från när näringslivet i Sverige till stor del bestod av tillverkningsföretag, är många företag inte längre bundna på samma sätt till specifika platser på grund av naturförutsättningar, råvaror eller infrastruktur. Företagens största hinder för tillväxt idag är istället tillgången till rätt arbetskraft. I viss mån kan företaget själva investera i sådant som stärker arbetsplatsens attraktivitet, till exempel arbetsvillkor, men det krävs också att orten som helhet är attraktiv och erbjuder livskvalitet. Kvaliteter i form av god tillgänglighet till en bred bostadsmarknad, service, kultur och image är viktiga för vårt val av bostättningsort.

Attraktiva miljöer lockar människor att flytta till- eller bo kvar på en plats och underlättar därmed företagets behov av arbetskraft och kompetens. Attraktiva miljöer attraherar företagsetableringar och investeringar. De ger också en bra grund för en växande besöksnäring. Ett fungerande transportsystem, tillgång till bostäder, service, mötesplatser och möjlighet att uppleva kulturmiljöer och uttrycka sig genom konst och kultur är alla viktiga delar i sammanhanget. De är viktiga oavsett om det handlar om attraktivitet i storstäder, i landsbygder och allt däremellan.

Regionens arbete

- Den regionala tillväxtpolitiken behöver i allt större utsträckning beröra plats- och stadsutvecklingsfrågor. Mycket tyder på att den urbana miljön och det offentliga rummet spelar en central roll för näringslivet. En god och vital stadsmiljö är ett konkurrensmedel för att dra till sig kvalificerad arbetskraft.
- Regionerna har också en viktig roll i att stärka utvecklingen i hela regionen. Att arbeta med kopplingarna mellan städer och landsbygder och landsbygdsutveckling ingår i det regionala utvecklingsarbetet. Genom detta arbete kan en region verka för en starkt territoriell och social sammanhållning. Målet för den territoriella sammanhållningen är en mer balanserad och hållbar utveckling, där människor har förutsättningar att göra det bästa av den region de lever i. Ingen ska ha sämre tillgång till offentlig service, bostäder eller jobbmöjligheter bara för att de bor i en viss region.
- Att skapa en bättre närbarhet genom förbättrad infrastruktur och kollektivtrafik med tydliga noder och hög tillgänglighet är viktigt för att skapa förutsättningar för regional tillväxt. Hållbara och funktionella logistiklösningar såväl lokalt som regionalt behöver utvecklas för att regionen ska vara attraktiv för såväl näringsliv som boende.

- Genom att stimulera besöksnäringen, kulturella och kreativa näringar, innovationsstrukturer med testmiljöer et cetera kan regionen ytterligare stärka regionens tillväxt och samtidigt stimulera attraktiva platser och livsmiljöer.
- Då ansvaret för samhällsplanering och offentlig service främst vilar på kommuner och nationella myndigheter, medan ansvaret för det regionala tillväxtarbetet har sin hemvist på regional nivå, är samarbete nyckeln för regionens tillväxtarbete.

Sammanfattning

En region arbetar både direkt och indirekt med att forma eller skapa förutsättningar för en god livsmiljö för invånarna. Genom att medvetet arbeta med den gestaltade livsmiljön kan en region skapa stora värden, både materiella och immateriella. Perspektiv som människan i centrum, plats och identitet, regional tillväxt samt samhällsutmaningar ger en bild av vad gestaltad livsmiljö – arkitektur, form, design, stadsbyggnad, konst och kulturarv – kan göra för att stärka den regionala utvecklingen. Men vilka verktyg har då politiker och tjänstepersoner inom det regionala utvecklingsarbetet för att jobba med dessa värden? Dessa lyfts i nästa kapitel.

Agadepån, nominerad till Trafikverkets arkitekturpris 2019.
Arkitekt: &Rundquist och BBH Arkitektur & Teknik.
Foto: Kasper Dudzik

Tack vare den nya politiken för gestaltad livsmiljö har det i en del regioner redan blivit lättare att arbeta med ämnesområdet. Det finns fler ”mottagare”, det vill säga fler som ser sig berörda av politikområdet. Samtidigt säger andra regioner att den nya politiken ännu inte fått politiskt genomslag på regional nivå. Vissa regioner upplever att det oftast är kultursidan på regionerna som uppmärksammat den nya politiken, mer sällan den bredare regionala utvecklingsavdelningen. Detta riskerar leda till att gestaltad livsmiljö hamnar i kulturfacket och att andra inte ser sig berörda. Det politiska ledarskapet och förmågan att ha en tydlig och holistisk målbild för hur regionen ska utvecklas är central, men för att uppnå det behövs ökad förståelse bland såväl politiker som tjänstepersoner för vilka värden den rumsliga planeringen och gestaltningen kan skapa. Nya politiker behöver stöd och kunskap om vad arkitektur, form och design kan innebära i den regionala kontexten.

Gestaltad livsmiljö i regionala strategier

Arkitektur, form och design lyfts i politiken för gestaltad livsmiljö som viktiga verktyg för att ta sig an dagens samhällsutmaningar. De samhällsutmaningar som identifieras som viktiga att adressera i de regionala strategierna är i stort desamma som på kommunal och nationell nivå. Det handlar om effekter av globalisering, digitalisering och ökad urbanisering, liksom om ökad social sammanhållning samt miljö- och klimatfrågor. Även en förändrad demografisk situation och samtidigt minskade samhällsresurser lyfts, liksom utmaningen att få hela regionen och såväl stad som landsbygd att leva och utvecklas utifrån sina förutsättningar. Regionerna har idag i varierande grad förmågan att konkret koppla sitt arbete med den gestaltade livsmiljön och rumsliga planeringen till dessa utmaningar.

Den fysiska miljön och dess grundläggande funktion för att skapa ett hållbart samhälle och goda livsmiljöer lyfts i mer eller mindre utsträckning i alla dokument som studerats under förstudien (regionala utvecklingsstrategier, transportinfrastrukturplaner, handlingsplaner för kulturella och kreativa näringar, planeringsstrategier och kulturplaner). Då det nationella målet antogs först 2018, är det endast ett fåtal av strategierna som nämner just begreppet gestaltad livsmiljö. I Västra Götalandsregionen har dock begreppet gestaltad livsmiljö lyfts in i den nya kulturstrategin. I Stockholmsregionen är gestaltad livsmiljö också ett centralt begrepp i Kulturstrategin och stadsbyggnad och attraktiv livsmiljö utgör centrala frågor i den regionala utvecklingsplanen RUF 2050.

Kvaliteter i den fysiska miljön beskrivs utifrån begrepp som livskvalitet, platsens betydelse, platsens funktion, infrastruktur, attraktivitet, attraktiva bytespunkter mellan olika transportslag, arkitektur, goda livs- och boendemiljöer, estetiska värden, levande livsmiljöer, hälsofrämjande och hållbara livsmiljöer, trygga mötesplatser, strukturbild, tillgänglighet, rumslig inriktning, regionala stadskärnor, sammanhängande grönstruktur, koppling mellan stad och land, dragningskraft, kultur för upplevelser och möten, besöksmål, bibliotek och andra samlingslokaler, kreativa näringar inom design, konst och kultur. Användningen av dessa begrepp visar tydligt att innehållet i politikområdet gestaltad livsmiljö – arkitektur, form, design, stadsbyggnad, konst och kulturarv - redan lyfts i det strategiska arbetet på regional nivå. Men som en regional tjänsteperson uttryckte det:

”Det behövs en konkretisering av vad gestaltad livsmiljö betyder på den regionala nivån. Jag förstår hur arkitektur kopplar till det lokala, som vid gestaltningen av en offentlig plats. Men hur jobbar vi med gestaltad livsmiljö i den större skalan?”

Möjligheterna med och effekterna av politiken på den regionala nivån behöver bli tydligare.

Samverkan och regionens olika roller

Det regionala utvecklingsansvaret beskrivs ofta som en processledarroll, där regionen ska svara för helhetsbilden och verka för bästa möjliga samordning. Med målet att stärka den regionala utvecklingen och tillväxten tar regionen dock även andra roller, som kunskapsdelare, finansiär⁵, lobbyist, processledare och nätverkare. Inom ett par områden har man även ansvar för framtagande av planer; förutom den regionala utvecklingsstrategin, även en regional transportinfrastrukturplan, kulturplan samt i Skåne numera även regionplan enligt plan- och bygglagen. Stockholm har tagit fram regionplaner sedan 1950-talet och de senaste regionplanerna utgör även regional utvecklingsstrategi samt regionalt utvecklingsprogram. Utöver detta har regionen även rollen som fastighetsägare, verksamhetsutövare och utgör oftast länets största arbetsgivare genom vård- och kollektivtrafikuppdraget.

En utmaning i det regionala utvecklingsarbetet är den upplevda otydliga rollen gentemot andra aktörer, och framförallt gentemot länsstyrelsen. I

⁵ Regionen fördelar statliga medel för kultur enligt kultursamverkansmodellen (inklusive kulturplanen) och för infrastruktur genom transportinfrastrukturplanen. Vidare förmedlas stöd till bland annat serviceutbyggnad på landsbygden, liksom andra projektmedel och stöd.

flera regioner låg utvecklingsansvaret tidigare på länsstyrelsen och i olika sakfrågor kan det fortfarande råda osäkerhet om de bör hanteras av länsstyrelsen eller av regionen. Detta skapar en otydlighet för kommunerna och potentiell risk för konflikt mellan länsstyrelse och region, även kring regionernas roll kopplat till gestaltad livsmiljö. Länsstyrelserna har enligt plan- och bygglagen i uppdrag att samordna olika samhällsintressen, statliga myndigheters intressen och se till att nationella mål får genomslaget i länet. Samtidigt är länsstyrelserna även en granskande och överprövande myndighet. Länsstyrelsens överprövande roll medför att regionen ibland uppfattas som en mer neutral part, även om regionen har en agenda för att stärka regionens utveckling och tillväxt.

De otydliga rollerna kan även illustreras med kulturarvsfrågorna. Bevarande och utveckling av vår kulturmiljö är en viktig del av livsmiljön och av målet för den nya politiken. Såväl länsstyrelse som region arbetar med kulturmiljövärden. Den regionala rollen innebär till stor del att skapa kunskap kring kulturmiljön och dess värden och att lyfta dess betydelse för regional identitet och särdrag, med stort värde för till exempel besöksnäringen. Länsstyrelsens roll är att säkerställa att kulturmiljövärdena bevaras, används och utvecklas. De fördelar även medel för detta.

I flera län har region och länsstyrelse gått samman och driver en fråga tillsammans, ibland även med andra aktörer involverade. Exempel på detta är Arkitekturrådet i Dalarna och Regional plattform för dialog kring kulturmiljöfrågor i Värmland, vilka båda beskrivs i nästa kapitel. I Halland har kommun och länsstyrelse tillsammans tagit fram gemensamma underlag kopplat till kulturmiljön. Ett annat exempel är Skånskt bostadsnätverk, som är arena för fortsatt samverkan och kunskapsuppbyggnad samt en samlande kraft för att öka bostadsbyggandet i Skåne. Nätverket initierades 2014 av Länsstyrelsen Skåne, Kommunförbundet Skåne och Region Skåne. Region Stockholm har under många år samordnat och drivit ett nätverk för regionala stadskärnor. Nätverket är en arena för erfarenhetsutbyte, samverkan och kunskapsutveckling för såväl fysisk planering, attraktivitet, tillväxt, tillgänglighet mm. Berörda kommuner och regionens kollektivtrafikmyndighet ingår i nätverket.

Rollen som kunskapsdelare och processledare

Regionerna kan spela en viktig roll som stöd till kommuner och andra aktörer i regionen genom att dela kunskap – både sådan regionen själv arbetat fram, och andra aktörers kunskap. Exempel på kunskap som regionen själv tar fram är statistik och bilder över hur regionen utvecklas,

vilket utgör ett viktigt stöd för kommunerna i den översiktliga planeringen. Flera regioner arrangerar seminarier med aktuella och för regionen relevanta teman och sprider information om vad som pågår på den nationella nivån. Regionen kan anpassa nationella mål efter lokala förutsättningar, och samtidigt också delge den nationella nivån om förutsättningarna och utmaningarna i regionen och hos de ingående kommunerna.

”Vi kan åka hiss i systemet” (tjänsteperson från regionens samhällsplanerings- och infrastrukturfunktion).

Kunskapsdelningen är särskilt viktig för de mindre kommunerna. Storstadskommuner har ofta tillräckliga resurser för att själva hålla den breda kompetens som behövs idag när det gäller samhällsutveckling. För de mindre kommunerna, liksom för mindre regioner, är detta dock en utmaning. Regionen kan då erbjuda en arena för dialog, samtal och kunskapsspridning inom olika områden. Dalarnas arkitekturråd, som finns beskrivet i nästa avsnitt, är ett exempel. Ett bra samtal och samverkan mellan olika parter gynnas av en gemensam kunskapsbas. För att nå det uppsatta målet för gestaltad livsmiljö är det viktigt att hålla samtalet levande om vilken betydelse arkitektur, form, design, stadsbyggnad, konst och kulturarv kan spela och hur vi gemensamt kan verka.

På flera regioner finns anställda konsulenter. De är oftast kopplade till kulturområdet och är bärare av en specifik fråga, till exempel dans, och jobbar främjande för denna fråga mot kommuner, yrkesverksamma och civilsamhället. Uppdraget var tidigare operativt, men numera arbetar konsulenterna ofta mer samordnande. De regionala kulturförvaltningarna/enheterna har i uppdrag att arbeta särskilt med barn och unga, men även andra grupper. Region Dalarna undersöker hur filosofiska samtal kan tillföra nya perspektiv och involvera barn och unga. Borlänge kommun genomför arkitekturkollo för barn med särskilt fokus på inflytandefrågor. Västra Götalandsregionen arbetar också aktivt med barn och unga i arkitekturfrågor. Metoder för att involvera barn och unga i stadsbyggnadsfrågor har utvecklats, till exempel barnkonsekvensanalyser. ”När är det relevant att involvera barn, hur tar man hand om synpunkterna, och hur återkopplar man?” har varit viktiga frågor för metodutvecklingen. Västra Götalandsregionen arbetar numera främst genom nätverket för arkitektur och design som de samordnar. Tidigare verkade regionen mer operativt och träffade exempelvis pedagoger på skolor och förskolor.

Borlänge kommun bjuder in till arkitektarkollo med "Magiska barnarkitekter" som fokuserar på ung delaktighet i samhällsplanering.
Foto: Amanda Larsson.

Regionen tar även i en del fall rollen som processledare eller processtöd, och kan vara en neutral part när flera kommuner ska samverka kring en fråga. Regionen kan ofta vara mer uthållig än den enskilda kommunen och på det sättet verka för att frågan även framöver ska finnas med i samtalet. Exempel på när regionen går in och agerar processledare är till exempel inom Strukturbild för Skåne, där regionen agerar processledare i stadsutvecklingsprojekt i stationsnära lägen, eller Västra Götalandsregionens platsutvecklingsprojekt (båda beskrivna i nästa avsnitt).

Samverkan med akademien

Flera regioner lyfter att de vill förbättra samarbetet med akademien och göra forskningen tillgänglig för fler aktörer. En del regioner arrangerar tillsammans med universitet och högskolor, och även med regionmuseerna, olika kompetenshöjande insatser. Region Skåne har till exempel en kurs om den europeiska landskapskonventionen och delfinansierar en lektorstjänst på LTH med inriktning mot gestaltad livsmiljö. Region Norrbotten genomför en kurs om hälsosam samhällsplanering.

Arkitekturrådet Dalarna samarbetar tillsammans med Högskolan Dalarna kring uppstart av en högskolekurs motsvarande 15 HP med utgångspunkt i Politik för gestaltad livsmiljö (prop 2017 / 18 :110). Kursen ska ha fokus på förståelsen för vad arkitektur, form och design kan bidra med för att skapa en hållbar samhällsutveckling. Region Stockholm utlyser årligen bidrag till forskning riktad till KTH och Stockholms universitet, bland annat kopplat till regionens samhällsbyggnadsuppdrag.

Tvärsektoriellt arbete och intern organisation

Gestaltad livsmiljö griper över flera politikområden och det krävs ett sektorsövergripande arbete för att nå de kvaliteter som formulerats i det nationella målet. Flera regioner lyfter den interna organisationsstrukturens betydelse för möjligheterna att samverka över gränserna. Trots behovet av samverkan mellan till exempel samhällsplanering och kultur eller mellan samhällsplanering och hälso- och sjukvårdssidan, kan det vara svårt att identifiera vem det är på en annan förvaltning som arbetar med de gemensamma frågorna. Man söker olika sätt att förbättra den interna kommunikationen.

”Vi flyttade ut den konst som vi hade i våra magasin till olika ställen i regionbyggnaden för att på så sätt initiera en intern diskussion och få personer från olika enheter att lära känna varandra.”

Andra lyfter behovet av att skapa arbetslag och projektgrupper med tvärgående kompetens. Längst i detta har kanske Region Uppsala gått, som har omorganiserat sig för att underlätta det tvärsektoriella arbetet och har inte längre någon avdelning för regionala utvecklingsfrågor. Dessa ligger istället direkt under den högsta ledningen på regionen.

När det gäller såväl intern som extern samverkan krävs ett ständigt pågående utvecklingsarbete. Här lyfter flera regionala tjänstepersoner betydelsen av att det finns en person med tydligt mandat att fungera som intern motor och ambassadör, både i arbetet med gestaltungsfrågor och med uppdraget att lyfta arkitekturens betydelse.

Verktyg

Utöver det egna byggandet och förvaltandet av fastigheter har regionen ytterligare ett antal verktyg för att arbeta med gestaltningen av livsmiljön och för att verka förebildligt inom sitt ansvarsområde. Här listas några av dem:

- Regional utvecklingsstrategi som ger en färdriktning för regionens utveckling och som berör aktörer inom såväl det offentliga, näringslivet som idéburen sektor.
- Kulturplan och fördelning av medel till kulturområdet. Det möjliggör många olika insatser för att stärka arbetet kopplat till gestaltad livsmiljö. Exempelvis tilldelas läns museerna medel via kultursamverkansmodellen. Läns museerna arbetar med att göra länens kulturarv tillgängligt, fördjupa kunskapen om mångfalden i kulturarvet, öka insikten om det förflutna, samt dokumentera och förmedla länens

historia och värdet av kulturmiljöerna till invånarna. Länsmuseumerna stödjer även allmänhet och hembygdsföreningar, lokala entreprenörer och andra aktörer med råd och stöd i kulturhistoriska frågor. Dessutom är länsmuseumerna i många fall remissinstanser åt länsstyrelser och kommuner. Länsmuseumerna arbetar brett med kulturarvsfrågor och kan utgöra viktiga kunskapsnoder för politikområdet gestaltad livsmiljö.

- Transportinfrastrukturplan och fördelning av statliga medel till utveckling av den regionala transportinfrastrukturen. Dessa planer kan omfatta investeringar i statliga vägar som inte ingår i det nationella stamvägnätet, det vill säga samtliga länsvägar samt de riksvägar som inte ingår i det nationella stamvägnätet. De kan också omfatta till exempel byggande och drift av enskilda vägar, vissa kollektivtrafik-anläggningar och investeringar och förbättringsåtgärder för vilka Trafikverket har ansvaret enligt förordningen (2009:236)
- Regional kollektivtrafikmyndighet och trafikförsörjningsprogram. Regionen har det politiska och ekonomiska ansvaret för den samhällsfinansierade kollektivtrafiken, vilket innebär att man ansvarar för att de som bor eller befinner sig i regionen har tillgång till en väl fungerande kollektivtrafik. I ansvaret ingår att ta fram ett trafikförsörjningsprogram. Genom att besluta om linjedragningar samt stations- och hållplatslägen påverkar regionen grundläggande förutsättningar för boende och sysselsättning för invånarna.
- Fysisk regional planering och samrådsrollen i översiktsplaneringen enligt plan- och bygglagen, PBL. Det finns stark koppling mellan kommunernas översiktsplanering och den regionala utvecklingsperspektivet. I många regioner arbetar man även aktivt med samhällsplanering och rumsliga dimensioner kopplat till den regionala utvecklingsstrategin. Två regioner – Skåne och Stockholm - har ett utpekat ansvar att ta fram en regionplan enligt PBL. Då blir den vägledande för kommunerna och de ska redovisa eventuella avvikelser från planen i sin översiktsplan.

- Det regionala biblioteksuppdraget handlar om att främja samarbete, verksamhetsutveckling och kvalitet när det gäller folkbiblioteken i länet samt att erbjuda olika former av stöd och utvecklingsmedel. Regionerna fördelar statliga och regionala bidrag till utvecklingsprojekt på folkbibliotek och anordnar samt ger bidrag till fortbildning för bibliotekspersonal. Folkbiblioteken är Sveriges mest spridda kulturinstitution, med 63 miljoner fysiska besök år 2017 enligt Kungliga bibliotekets statistik. Biblioteken har därigenom en viktig roll som offentligt rum och har kommit att få en allt bredare roll i samhället, där tillgången till litteratur och annan media bara är en del av de tjänster biblioteken erbjuder. Biblioteken är en viktig resurs för integrationen och för att stärka nyanländas möjligheter till ett gott liv i sitt nya land, bland annat genom språklig mångfald.

Barnhörnan i Örsundsbro bibliotek som också har meröppet.
Fotograf: Ulrika Danielsson.

- Kulturella och kreativa näringar. Flera regioner har identifierat kreativitet och kultur som viktigt för att skapa attraktionskraft och sysselsättning. I fokus står kultur som upplevelsenäring och naturmiljöer och kulturarv som det unika och icke kopierbara. Regionerna identifierar vad som behöver göras för att främja utvecklingen och flera regioner arbetar tillsammans både nationellt och internationellt

för att utveckla de kreativa näringarna. Samarbetena handlar bland annat om att kartlägga och hitta nya statistiska metoder och modeller för att kunna beskriva och utveckla sektorn.

- Enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning av den offentliga miljön. Vid nyproduktion eller renovering av offentliga byggnader och platser kan en procent av byggkostnaden avsättas för konstnärlig gestaltning. Förutom att regionerna i fullmäktige kan besluta om att tillämpa enprocentsregeln inom ramen för kollektivtrafiken och hälso- och sjukvården, kan de även spela en viktig roll genom att stödja de kommuner i länet som har behov av och är intresserade av kompetens, fortbildning och resurser för att kunna arbeta effektivt med enprocentsregeln och offentlig konst. De kan även stödja utvecklandet av metoder och bidra med fortbildning för att konsten och kulturen ska finnas med i samhällsplaneringen.
- Folkhälsoarbetet: God hälsa är en mänsklig rättighet och en förutsättning för hållbar tillväxt och samhällsutveckling, och det är möjligt att påverka hälsoskillnader och förutsättningar för god hälsa genom politiska beslut. Besluten påverkar hur vi växer upp, lever, arbetar och åldras. Regionen kan följa befolkningens hälsoutveckling över tid för att finna förbättringsområden i arbetet med en god och jämlik hälsa. Ofta behövs en genomtänkt lokal och regional samverkan mellan olika aktörer i regionen. Forskning visar att såväl kulturmiljövården som konst i den byggda miljön kan påskynda läkande. Även kulturutövande kan här vara viktigt. Regionen har med andra ord stora möjligheter att genom förbättrad intern samverkan påverka detta förlopp.

Regionala insatser som inspirerar

Det görs en hel del inom regionernas utvecklingsarbete som både direkt och indirekt syftar till att gestalta våra livsmiljöer. Nedan lyfts ett antal exempel från regioner runt om i Sverige som det finns anledning att titta lite närmre på och inspireras av.

Strategiskt förhållningssätt

Strategi för gestaltad livsmiljö och koppling till regional utvecklingsstrategi och regionplan – Region Skåne

Region Skåne har formulerat en strategi för hur man avser omsätta politiken för gestaltad livsmiljö i sin verksamhet. Den konkretiserar hur politikområdet har bäring på det regionen redan gör och hur arbetet kan stärkas och utvecklas. Strategin omfattar regionens hela arbetsfält. Strategin antogs av kulturnämnden och regionala utvecklingsnämnden under 2018.

Grundat på bred kunskap om regionala mönster i demografi, folkhälsa, pendling, arbetsställen et cetera har Region Skåne i dialog med kommunerna formulerat en regional målbild för hur de övergripande fysiska strukturerna behöver utvecklas, strukturbilden för Skåne. Denna ligger till grund för den regionala utvecklingsstrategin. Just nu pågår arbete med att revidera den regionala utvecklingsstrategin samt att ta fram en regionplan enligt PBL för första gången. I dessa arbeten har Region Skåne valt att ta utgångspunkt ur den nationella politiken för gestaltad livsmiljö samt Agenda 2030.

Varför intressant: Att gemensamt formulera sig kring en strategi för hur man ska arbeta med politikområdet gestaltad livsmiljö har många fördelar. En strategi ger ett tydligt direktiv att arbeta med området och skapar en kraft för genomförande genom att man samlats kring frågan. Dessutom kan processen med att ta fram en strategi nyttjas till att skapa ett gemensamt språk för att diskutera frågorna tvärsektoriellt både inom och utanför regionen.

Arbetet med strukturbilder och regional fysisk planering påverkar i hög grad hur våra gemensamma livsmiljöer kan gestaltas. Arkitektur, form, design, konst, kulturmiljö och kultur kan användas som redskap för att

hantera de samhällsutmaningar som behöver lyftas i regionplaneringsarbetet. Genom att arbeta medvetet och strategiskt med gestaltad livsmiljö ges en ökad kraft för att skapa verklig förändring.

Regional vägledning för fysisk planering och hållbar tillväxt i RUFS 2050 - Stockholm

Regionala utvecklingsplanen för Stockholmsregionen – RUFS 2050 – uttrycker regionens samlade vilja för både rumsliga såväl som icke rumsliga utvecklingsfrågor. Den fungerar som en gemensam plattform för regionens aktörer och för samverkan inom Stockholms län och med länen i östra Mellansverige. RUFS 2050 är en regionplan enligt PBL och vann laga kraft i oktober 2018.

Planen vägleder kommunerna och andra aktörer genom bland annat rumsliga principer, plankartan med förhållningssätt, regionala ställningstaganden och regionala prioriteringar i deras strategiska arbete med översikts- och detaljplanering, stadsbyggande, infrastrukturplanering med mera. Den rumsliga principen att stadsutveckla i de bästa kollektivtrafiknära lägena löper exempelvis som en röd tråd genom planen och är en viktig förutsättning för att utveckla stadsbyggandet, urbana kvaliteter och en god livsmiljö. Planen visar även på funktionella samband över kommun- och länsgränser och uttrycker frågor av mellankommunal betydelse.

Varför intressant: RUFS är ett exempel på hur fysisk planering samverkar mellan olika planeringsnivåer samt hur fysisk planering kan kopplas till regional utvecklingsplanering. Planen visar hur storskaliga samhällsstrukturer såsom transport-, bebyggelse- grönska- och blåstrukturer kan hanteras och samordnas och därmed öka förutsättningarna för en god gestaltad livsmiljö på lokal nivå. RUFS visar hur regional utvecklingsplanering – både direkt och indirekt – påverkar människors vardagsliv med arbetspendling, tillgång till skola, service och rekreation etcetera. RUFS ger även kommuner och andra aktörer möjlighet att se sin planering i ett regionalt sammanhang.

Nätverk, plattform och kommunöverskridande organisation

Arkitekturrådet Dalarna

Dalarnas arkitekturråd fungerar som ett regionalt nätverk för att höja värdet i länet gällande arkitektur, gestaltning, form och design och sätta fokus på det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet samt att finna balans mellan kulturarv, förändring, nyproduktion, där även markfrågor utgör en viktig del.

Nätverket består av tjänstepersoner inom arkitektur- och formgivningssfrågor knutna till Länsstyrelsen, Region Dalarna, Dalarnas alla kommuner, Högskolan Dalarna, Läns museet och ByggDialog Dalarna. Dessutom ingår Svensk Form och ett antal adjungerande personer, baserat på engagemang eller personliga egenskaper och meriter inom arkitekturområdet. Styrgruppen utgörs av Länsstyrelsen i Dalarnas län, Region Dalarna och ByggDialog Dalarna.

Arkitekturrådet arrangerar aktiviteter utifrån årsvisa teman där styrgruppen tillsammans med övriga rådsmedlemmar föreslår inriktningen på rådets insatser per verksamhetsår.

Varför intressant: Att samla olika regionala och lokala aktörer för att dela med sig av kunskap, erfarenheter och svårigheter, hjälper till att sätta fokus på vikten av att arbeta medvetet med den gestaltade livsmiljön, från överordnad planering till faktiska projekt. Det fungerar också som ett stöd för resurssvaga aktörer att kunna hitta samverkansformer och nya arbetsmetoder. Nätverket har funnits under lång tid med varierande intensitet och det kan därför vara intressant att ta del av hur inriktning, metoder och teman växlat under åren och hur de arbetat för att hålla sig aktuella. Nätverket har funnits sedan 1998.

Arkitekturrådet Dalarna. Fotograf. Ann-Louise Rönestål Ek.

Regional plattform för dialog kring kulturmiljöfrågor i Värmland

Region Värmland, länsstyrelsen och läns museet har skapat en regional plattform för dialog kring kulturmiljöfrågor. Erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling sker genom nätverk, konferenser, studieresor, rådslag och möten. Både förtroendevalda i region och kommun samt tjänstepersoner på kommunal och regional nivå ingår.

Varför intressant: Denna kontinuerliga och gemensamma kompetensutveckling fångar viktiga samverkansfrågor samtidigt som den medför ökad acceptans för kulturmiljöfrågor samt främjar samarbete. Då kulturmiljön är en bärande del av begreppet gestaltad livsmiljö gynnar detta möjligheterna till att nå målet för politikområdet.

Nätverk offentlig konst i Skåne

Nätverket för offentlig konst i Skåne (NOKS) bildades under 2018. Nätverket drivs av kommunerna i Skåne, med syfte att förbättra och utveckla hanteringen av offentlig konstnärlig gestaltning och därmed höja konstens status och skapa en mer central roll för konsten i planeringen och byggandet av gemensamma offentliga rum. Nätverket initierades 2016 av Kristianstads kommun i samverkan med Landskrona stad och Höörs kommun med syfte att genomföra en förstudie samt bilda ett nätverk för offentlig konst med årliga återkommande nätverksträffar för kommunerna i Skåne. Initialt genomfördes en kartläggning i Skånes 33 kommuner och en rapport sammanställdes. Rapporten ger en bild av hur arbetet med offentlig konst bedrivs i kommunerna samt listar gemensamma angelägna frågeställningar som till exempel riktlinjer, upphandlingsförfarande, inköp och förvaltning av offentlig konst. Nätverket finansieras sedan 2016 med stöd från Region Skånes kulturnämnd

Varför intressant: En region kan med finansiella medel stötta samverkan som stimulerar till erfarenhetsutbyte och utvecklat arbete med konst i offentliga miljöer runt om i regionen.

Nätverket NOKS gör studiebesök på Superkilen i Köpenhamn.
Fotograf: Marika Reuterswärd.

Kommunsamverkan i Region Västerbotten

I regionen samverkar man kring fem olika sektorer. En av dessa, samhällsplanering, är relativt ny, medan samverkanssektorerna avfall och VA har funnits ett antal år. Kunskapsdelning är det primära syftet med kommunsamverkan i dagsläget, men detta kan komma att utvecklas till mer konkret samverkan så småningom.

Varför intressant: I små kommuner finns det ofta bara en ensam samhällsplanerare. Då kan samverkansforum som detta i Region Västerbotten utgöra ett viktigt stöd i arbetet.

Gemensam samhällsbyggnadsnämnd i Bergslagen, norra delarna av Region Örebro

Lindesberg, Ljusnarsberg, Nora och Hällefors kommuner har sedan 2004 en gemensam samhällsbyggnadsförvaltning och stadsbyggnadskontor med stadsarkitekt, planeringsarkitekt med flera. Kulturarvet i den byggda miljön är omfattande i bergslagensområdet. Här ser stadsbyggnadskontoret behovet av att genomföra en folkbildningsinsats inom arkitektur, form, design och kulturarv. Brist på serviceutbud och långa pendlingsavstånd är andra viktiga och svårlösta frågor för dessa kommuner. Regionen kan vara ett bra stöd i arbetet. Här har regionen en viktig funktion att fylla som informatör och samverkande part.

Varför intressant: För små kommuner kan rekrytering av kompetens vara svår. Samverkan kan vara en intressant lösning på resursbristen för att säkerställa en tillräckligt bred kompetens kopplat till deras ansvar om planering, byggande och förvaltande

Ta fram och dela kunskap

Kunskapsunderlag i Region Stockholm

Region Stockholm är ny med sitt formella regionala utvecklingsansvar men har lång erfarenhet av att arbeta med regionala planeringsfrågor. De har genom årens lopp både tagit fram kunskapsunderlag och formulerat strategier för olika frågor och teman. Kunskapsunderlag som kopplar till gestaltad livsmiljö är exempelvis bebyggelsestruktur och täthet, regionala stadskärnor, betalningsvilja och urbana kvaliteter upplevelsevärden i gröna kilar, gröntypologi et cetera. För närvarande utvecklas kunskap om tillgång till olika samhällsservice exempelvis idrott, kultur och hälsa- och sjukvård. Syftet är att belysa behov av samhällsservice ur ett 2050-perspektiv samt vikten av en strategiskt bra lokalisering.

Varför intressant: Att tillhandahålla fakta och aggregera lokala frågor till en regional nivå hjälper kommuner att sätta sin planering i ett regionalt sammanhang. Kunskapsunderlag om utvecklingsförutsättningar och förändringstrender kan vara värdefull kunskap som en enskild kommun inte har resurser att ta fram själv. Med ett gediget faktaunderlag kan kommuner och regionen föra välgrundade dialoger om gemensamma utvecklingsfrågor. För gestaltad livsmiljö innebär detta att resurser kan användas på ett effektivare sätt och för att skapa högre kvalitet.

Hållbar mobilitet på landsbygden i Västerbotten

Masterstudenter vid Designhögskolan i Umeå skapade koncept för mobilitet och besöksnäring för Vindelälvsdalen och Väg 363. Studenternas arbete var ett led i Region Västerbottens förstudie inför ett försök med en hållbar transport- och mobilitetslösning för besökare, invånare och matvaror i älvdalen. Studenterna arbetade med ett så kallat konvivialitetsperspektiv, ett helhetsperspektiv på samhället som framhäver bland annat ömsesidigt beroende, respekt och gemenskap. Förstudien MOBEVI fick stöd av Tillväxtverket och Trafikverket och ledde till slut till konceptet Vindelälvsbussen. Turismutvecklingen i Vindelälvsdalen är viktig för regionen. Det kommande försöket förbättrar tillgängligheten utan bil, göra resan till en del av upplevelsen och lockar fler besökare, som dessutom reser hållbart.

Varför intressant: Möjligheten att genom samarbete med akademien och metoder från tjänstedesign skapa nya och effektiva lösningar för goda livsmiljöer i våra regioner, och möjligheten att låta designstudenter tillämpa och utveckla sina kunskaper inom fältet regional utveckling.

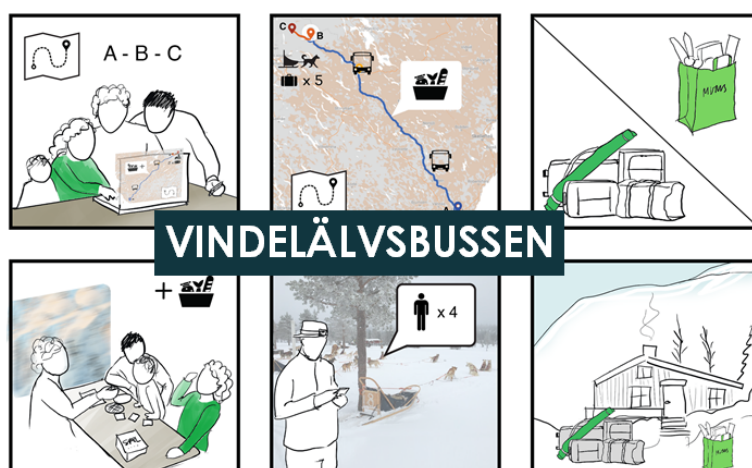

Illustration från projektet: Region Västerbotten.

Samverkan med akademien kring utbildning

Både Region Dalarna och Region Norrbotten planerar erbjuda en kurs eller utbildning kring gestaltad livsmiljö tillsammans med de universitet och högskolor som finns i respektive region.

Varför intressant: Även här är det möjligheten att hitta samverkansformer med akademien som är intressant. I detta exempel är syftet att erbjuda kunskapsutveckling för att stimulera bättre dialog kring den gestaltade livsmiljön.

Kunskapsstöd kring enprocentregeln i Västra Götalandsregionen

Västra Götalandsregionen har tagit fram en modell för att arbeta med enprocentregeln för konst. Regionen anordnar seminarier och det finns en fortlöpande efterfrågan på bildning kring offentlig konst.

Varför intressant: Regionerna kan utgöra en viktig länk mellan statliga myndigheter och mer lokala aktörer, däribland kommunerna.

Arena Regional översiktsplanering i Region Örebro

Regionen driver tillsammans med länsstyrelsen ett samverkansforum för kommunerna i länet. Man träffas fyra gånger per år och diskuterar olika frågeställningar, till exempel metodik för planer, trygghet, social hållbarhet, regionala utvecklingsstrategin och aktuell information från länsstyrelsen om stöd.

Varför intressant: Att region och länsstyrelse gemensamt bjuder in till dialog kring samhällsbyggnadsfrågor ger en bra grund till samverkan kring gemensamma frågor och ett öppet samtal kring vilka roller de olika aktörerna har. Dessa arenor kan även användas för samtal kring arkitekturfrågor.

Biblioteksplan och bibliotekens roll som offentligt rum

Regionerna ansvarar för att ta fram en regional biblioteksplan och utgör en stödfunktion i arbetet med att utveckla folkbiblioteken. I Region Uppsala lyfter man bibliotekens viktiga roll som offentligt rum. Hit går man för att plugga, läsa, hänga, ta del av kulturupplevelser men även för att få hjälp med digitala tjänster, till exempel blanketter som ska fyllas i. På biblioteken kan det finnas mycket kunskap om lokalsamhället. I många regioner finns bibliotek som är öppna för besökare även när det är obemannat, så kallade ”mer öppna bibliotek”, som till exempel i Heby i Uppsala län. Regionen har en viktig roll i att erbjuda kontinuerlig kompetensutveckling för bibliotekarier, stötta digitalt ledarskap för bibliotekscheferna samt att driva olika ambassadörsnätverk.

Varför intressant: Bibliotekens betydelse som offentligt rum har stor potential för att motverka ojämlika förutsättningar för medborgaren och att skapa en attraktiv och tillgänglig mötesplats. Regionernas roll i att stötta kommunerna genom att visa på bibliotekens viktiga roll i samhället är intressant att lyfta.

Seminarieerier

Flera regioner arrangerar regelbundna seminarier kring olika teman, ofta tillsammans med andra aktörer. Till exempel har Kultur i Väst seminarier tillsammans med Statens konstråd. Det kan handla om teman som kulturpedagogik och hur man kommunicerar med medborgarna, hur man arbetar med barnkonsekvensanalyser och så vidare. Ett viktigt syfte är att hjälpa till att sprida metoder till och mellan kommunerna i regionen. Region Skåne arrangerar sedan flera år tillbaka en seminarierie inom hållbar stadsutveckling. Detta sker i samverkan med andra aktörer, både privata och akademiska. Syftet är att skapa en mötesplats för det offentliga, för akademiska och för det privata kring aktuella samhällsutvecklingsfrågor.

Varför intressant: Regelbundna seminarier på olika teman kopplat till samhällsbyggande kan fungera både som kunskapshöjare och inspiration för kommuner och andra aktörer i branschen. Många kommuner har små resurser och då kan regionerna genom denna typ av plattform hjälpa till med omvärldsspaning och kompetensutveckling. De kan också fungera som en viktig mötesplats.

Processledning

Hållbara platser – Platsutveckling i Västra Götalandsregionen

Under 2016-2019 driver Västra Götalandsregionen ett projekt tillsammans med ett antal kommuner och länsstyrelsen för att hitta samarbetsformer som kan stödja lokala utvecklingsprocesser, som inte är beroende av bidrag och stöd.

Arbetet sker på ett antal testtytor runt om i regionen. Det handlar ofta om små kommuner, utan egna resurser med få personer som har hand om många frågor samtidigt. Projektet finansieras av Tillväxtverket, Region Västra Götaland samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Genom samverkan mellan offentligt, privat och civilsamhälle och tvärssektoriell representation från kommunerna (näringsliv, besöksnäring, kulturmiljö, fysisk planering etc.) ges en större kraft och framgång i utvecklingen av lokalsamhället. I projektet har flera deltagare lyft att det

finns behov av en regional eller delregional stödfunktion för platsutveckling. Samtidigt är den lokala processledaren avgörande för att platsutvecklingen ska bli framgångsrik.

Genom att knyta samman arbetet med det regionala serviceprogrammet för grundläggande kommersiell service på landsbygden med platsutvecklingsprojektet är tanken att få en större utdelning av de medel som delas ut genom serviceprogrammet och säkerställa att den kommersiella servicen blir mindre stödberoende på lång sikt.

Varför intressant: Regionens roll som initiativtagare och processtöd är viktig för många kommuner och kan stimulera viktiga processer i lokalsamhället som leder till verklig förändring i riktning mot en mer hållbar livsmiljö. Exemplet visar också hur arkitektur kan vara ett verktyg för att möta behov och utmaningar i samhället.

Inspiration och uppmärksamhet

Skånes arkitekturpris och Region Skånes designstipendier

Region Skåne delar årligen ut Skånes arkitekturpris tillsammans med Sveriges Arkitekter Syd. Syftet är att premiera en god byggd miljö som även ser till helhetsperspektivet med rumsliga samband, som till exempel landskap och friytor. Region Skåne delar även ut stipendier till designers för att uppmärksamma betydelsen av god design för Skånes utveckling.

Varför intressant: Genom att uppmärksamma de goda projekt som genomförs i regionen får vinnarna en bekräftelse på sitt arbete och chans till ökad publicitet, vilket är viktigt för att kunna utvecklas. Att uppmärksamma goda projekt och vad dessa medför ger också en möjlighet för regionen att inspirera beställare att se vikten av god arkitektur och design.

Max IV fick år 2016 Skånes arkitekturpris. Arkitekter: Fojab arkitekter och Snøhetta. Byggherre: Fastighets AB ML4 Foto: Felix Gernach.

Slutsatser för Boverkets fortsatta arbete

Kartläggningen visar att det på den regionala nivån redan sker en hel del insatser som påverkar hur våra livsmiljöer utformas. Dessa omnämns dock sällan som gestaltad livsmiljö eller arkitektur. Det finns en del utmaningar och otydligheter som behöver hanteras för att det regionala utvecklingsarbetet ska kunna bidra till väl gestaltade livsmiljöer. Här har Boverket en möjlighet att utifrån sitt uppdrag hjälpa till att stötta regionernas arbete. I detta kapitel sammanfattas de insatser som regionala företrädare lyft som en förhoppning att Boverket kan bidra med, samt förslag till insatser som Boverket kan göra.

Samtal om gestaltad livsmiljö

Begreppet gestaltad livsmiljö har inte fått brett genomslag ännu på regionerna. Det är inte heller självklart att se de insatser man gör som arkitektur, form och design. Det behövs ett utvecklat språk för att kunna kommunicera kring frågan mer tvärsektoriellt. Genom att hitta ett sätt att prata kring frågan och lyfta den till en strategisk nivå i organisationen kan regionerna få en bättre kraft i att utifrån sin roll skapa bättre gestaltade livsmiljöer.

Att Boverket för samtal med de regionalt utvecklingsansvariga är den kanske viktigaste insatsen. Detta skapar ett intresse för gestaltad livsmiljö och bygger upp en gemensam kunskap och bild över vad det regionala utvecklingsansvaret kan innehålla kopplat till politikområdet. Detta är ett samtal som behöver pågå ständigt. En viktig del är också att se de olika behov och möjligheter som kan finnas i olika regioner för att visa på frågans hela bredd.

I kartläggningen har följande framkommit som kan mötas genom kontinuerligt samtal om:

- risken att området gestaltad livsmiljö på regionen hamnar enbart på kultursidan och inte också tas ansvar för även bland de bredare utvecklingsfrågorna
- behovet av konkretisering av vad gestaltad livsmiljö kan vara på en regional nivå.

Politiskt ledarskap och organisatoriska utmaningar

Även om det sedan 2019 finns en enhetlig administrativ regional nivå i Sverige innebär detta inte att regionernas interna organisation eller regionala förutsättningar ser likadana ut. Sättet att genomföra den regionala politiken och hur insatser utformas och genomförs ser olika ut. Regionerna har olika förutsättningar vad gäller till exempel geografi, näringslivsstruktur, demografi och skatteunderlag. Statliga myndigheter som Boverket kan lyfta upp olikheter, stimulera till erfarenhetsutbyte och att bistå med stöd där det behövs. Tillväxtverket lyfter också detta i Politik för utvecklingskraft i hela Sverige, där de konstaterar att:

”vissa regioner har byggt upp en betydande kapacitet med personella resurser medan andra förlitar sig på ett fåtal personer. Detta riskerar att göra arbetet personberoende. Utmaningen är att skapa kontinuitet inom ett område som kräver ett långsiktigt och strategiskt perspektiv både i utformning och genomförande.”⁶

Både den regionala tillväxtpolitiken och politikområdet gestaltad livsmiljö bygger på betydelsen av det platsspecifika. Med utgångspunkt i platsens förutsättningar och de människor som använder den ska en attraktiv och väl gestaltad livsmiljö utvecklas. För att lyckas med det krävs mandat, förankring och kompetens samt en förmåga att samverka över styrnivåer och sektorer. Den nya politiken för gestaltad livsmiljö har människan i fokus, och den regionala nivån spelar en viktig roll för hur livsmiljöerna kan gestaltas. Hur vi planerar och utformar infrastrukturen får stor påverkan på exempelvis hur människor kan förflytta sig och hur resan upplevs. Ett regionalt perspektiv kan också säkerställa till exempel att alla invånare har en närhet och tillgång till kultur och att kreativa näringar ges goda förutsättningar för att kunna utvecklas.

Flera regionala tjänstepersoner konstaterade att det ännu inte finns tillräckligt mycket stöd från politiskt håll kring politikområdet, eftersom detta är relativt nytt. Många av politikerna på den regionala nivån är nya efter senaste valet. En del regioner är dessutom nybildade och många behöver därför utbildas i ämnet gestaltad livsmiljö för att få en förståelse för vad politiken kan innebära i praktiken.

Skillnaderna är således stora mellan regionerna. Boverket skulle kunna hjälpa till med kunskap och argument om politikområdet och vilken nytta det kan göra. Flera regioner efterfrågar tips och metoder för hur man

⁶ Politik för utvecklingskraft i hela Sverige. Utveckling, prioriteringar och resultat inom den regionala tillväxtpolitiken. Rapport 0257. Tillväxtverket. 2018.

kommunicerar tydligare kring pågående arbete. Man ser också ett behov av erfarenhetsutbyte mellan regionerna, där Boverket kan spela en viktig roll genom att lyfta lärande exempel. En annan fråga som lyftes flera gånger från tjänstepersonerna är att staten ofta missar den regionala nivån. I utredning efter utredning glöms den regionala nivån bort och det upplevs som att delar av staten inte har kunskap om vad regionerna faktiskt gör. Någon region lyfte även att regionerna skulle behöva mer styrning. Idag är det relativt löst reglerat vad en region ska göra – och hur – vilket bidrar till osäkerheten kring regionernas roll. En bra relation och dialog mellan region och länsstyrelse, men även med andra myndigheter, är viktig för att respektive myndighets roll ska bli tydlig för kommunerna.

Liksom för många andra aktörer är den ämnesmässiga organisationsstrukturen ofta alltför styrande, vilket skapar utmaningar för tvärsektoriellt arbete. I flera regioner lyftes problem med att få till ett utvecklat samarbete mellan till exempel kultursidan och samhällsplanerar-/infrastruktur-sidan. Man försöker hitta sätt att samarbeta över nämnds- och förvaltningsgränser, medan andra försöker hitta en ny organisationsstruktur.

Behov av stöd från Boverket

Formulera tydliga argument och annat kommunikationsstöd

Det finns en efterfrågan på kommunikationsmaterial kring gestaltad livsmiljö. Hur kan tjänstepersonerna prata om gestaltad livsmiljö och argumentera för dess betydelse med regionpolitiker, kommunpolitiker etcetera. Regionerna efterfrågar argument och hur politikområdet kan förklaras för politiker, särskilt i de regioner där politikerna ännu inte visat intresse för, eller sett vinsterna med, gestaltad livsmiljö.

Sprida kunskap och lärande exempel

Boverket kan sammanställa vad som redan görs i landets regioner kopplat till politiken för gestaltad livsmiljö. Det är viktigt att sprida kunskap och arbetsmetoder. Det behövs också förtydligande vad olika roller innebär. Det är till exemplen inte alltid tydligt vad som är regionens roll och vad som är länsstyrelsens. Detta skapar förvirring och otydlighet, såväl inom regionen som hos kommunerna.

Stimulera pilotprojekt

Regioner med mindre resurser skulle behöva Boverkets hjälp att starta upp och driva pilotprojekt för metodutveckling. Genom att gå in som en neutral part och initiera pilotprojekt kan Boverket stimulera till ett ökat fokus på gestaltad livsmiljö och samtidigt skapa ett lärande mellan de olika delaktiga parterna.

Källförteckning

- Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design. SOU 2015:88. Kulturdepartementet.
- Politik för gestaltad livsmiljö, Proposition 2017/18:110
- Nationell strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015-2020. Regeringskansliet.
- Politik för utvecklingskraft i hela Sverige. Utveckling, prioriteringar och resultat inom den regionala tillväxtpolitiken. Rapport 0257. Tillväxtverket. 2018.
- Tid för kultur. (prop. 2009/10:3).
- Effects of interior design on wellness: Theory and recent scientific research. Roger S. Ulrich. Publicerad i Journal of health care interior design, februari 1991.
- Evidensbaserad design av utemiljö i vårdsammanhang – en forskningssammanställning. Anna Bengtsson et al. Rapport 2018:7, SLU.
- Skollokalers betydelse för lärande – en översikt över forskning och utvecklingsprojekt. Sveriges kommuner och landsting, 2018.
- Strategi för gestaltad livsmiljö. Region Skåne, 2018.
- RUFS 2050 – Europas mest attraktiva storstadsregion. Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen. Region Stockholm, 2018 (då Stockholms läns landsting).

Boverket

Myndigheten för samhällsplanering,
byggande och boende

Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 00
Webbplats: www.boverket.se